



Postbus 5050

NL-3502 JB Utrecht

+31 30 87 820 87

www.AeQui.nl

info@AeQui.nl

Bacheloropleiding
Docent Dans / Euriitmie

Hogeschool Leiden

Adviesrapport van de beoordeling bestaande opleiding
13 mei 2025

Samenvatting

Op 13 mei 2025 is de bacheloropleiding Docent Dans / Eurytmie van Hogeschool Leiden gevisiteerd. Het totaaloordeel van het panel is [positief](#). De opleiding wordt aangeboden in een voltijdvariant, een deeltijdvariant en een verkorte deeltijdvariant. De competenties en inhoud van het programma zijn voor deze varianten gelijk.

Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten zijn wat betreft niveau en oriëntatie passend geconcretiseerd zijn. De opleiding volgt Landelijk Opleidingsprofiel Kunstvakdocentopleidingen voor Docent Dans en de daarin uitgewerkte competenties. Het landelijk opleidingsprofiel sluit aan bij de bekwaamheidseisen die de wet aan docenten stelt. De opleiding heeft, als enige opleiding Docent Dans/Eurytmie in Nederland, een uniek profiel waarin het antroposofische mens- en wereldbeeld centraal staan.

De opleiding is goed afgestemd op de (antroposofische) beroepspraktijk. De werkveldcommissie heeft hierin een belangrijke rol. Het panel stelt daarmee vast dat de varianten van de opleiding voldoen aan deze standaard.

Onderwijsleeromgeving

De inhoud en het niveau van het onderwijs van de varianten waarborgen dat afgestudeerden voldoen aan de beoogde leerresultaten. Het programma kent een gestructureerde opbouw. De opleiding slaagt erin een kleinschalige en veilige leeromgeving te creëren waarin studenten zich gezien voelen.

Het praktijkgerichte karakter van de opleiding komt onder ander tot uitdrukking in de stages. Deze kennen een duidelijke en geleidelijke opbouw, van het observeren en meekijken en kunnen tot het ontwikkelen en uitvoeren van een lessenreeks.

Het panel ondersteunt de in gang gezette curriculumvernieuwing. Het panel vindt het

belangrijk dat de in gang gezette versterking van de pedagogische en didactische kant van het lesgeven daarin wordt doorgezet. Het panel onderschrijft bovendien de implementatie van een faculteitsbrede onderzoekslijn en vergroting van de minor van 15 EC naar 30 EC. Met dit laatste krijgen studenten meer mogelijkheden zich te verdiepen of verbreden in hun eigen interesses.

Het panel is ook positief over introductie van andere dansvormen in de opleiding en de samenwerkingen die ingericht zijn. Deze samenwerkingen lijken voornamelijk op initiatief van studenten te ontstaan.

De opleiding hanteert de wettelijke instroomeisen. Met de varianten sluit de opleiding aan bij de behoefte van verschillende studenten. De opleiding besteedt veel aandacht aan de studieloopbaanbegeleiding van studenten; studenten worden gezien, gevolgd en begeleid. De opleiding biedt eveneens voldoende mogelijkheden voor extra begeleiding van studenten met een functiebeperking.

De opleiding wordt verzorgd door een klein team van bevlogen, betrokken en deskundige docenten. Het team is ontwikkelingsgericht en werkt in gezamenlijkheid aan de verdere ontwikkeling van het nieuwe curriculum.

Het panel stelt daarmee vast dat de varianten van de opleiding voldoen aan deze standaard.

Toetsing

De opleiding gebruikt passende en gevarieerde toetsvormen en heeft een goede balans gevonden tussen formatieve feedback en summatieve toetsing. De formatieve feedback wordt bovendien door studenten zeer gewaardeerd.

De opleiding neemt voldoende maatregelen om de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van de toetsing te borgen. De modulebeschrijvingen, nakijkmodellen, toetscriteria, steekproeven van de toetsborgingscommissie, de steekproeven van de examencommissie en de toepassing van het vier-ogen principe bij het afstuderen dragen daaraan bij. De faculteitsbrede examencommissie en toetsborgingscommissie borgen samen de kwaliteit van toetsing en het eindniveau. Het panel stelt daarmee vast dat de varianten van de opleiding voldoen aan deze standaard.

Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding heeft een degelijk afstudeerprogramma, waarin bij de beoordeling het vier-ogen-principe wordt toegepast. Het panel vindt het sterk dat bij de beoordeling van de scriptie een externe deskundige betrokken is.

Op basis van de vijftien bestudeerde afstudeerdossiers en het gevoerde gesprek met studenten en alumni stelt het panel vast dat de opleiding het eindniveau c.q. het bachelorniveau in

alle varianten realiseert. Het panel is het over het algemeen eens met de gegeven beoordelingen. Ook vindt het panel de gegeven beoordelingen navolgbaar. Het is het panel opgevallen dat in de scripties van het laatste jaar de onderzoekscomponent versterkt is. Dit is zichtbaar in de opzet van het onderzoek, het gebruik van literatuur en passende bronvermelding.

Het panel stelt daarmee vast dat de varianten van de opleiding voldoen aan deze standaard.

Aanbevelingen

De opleiding voldoet aan alle standaarden. Het panel heeft de volgende aanbevelingen:

- Gebruik het landelijke profiel en de daarin benoemde competenties om de eigen visie op euritmie te verhelderen. Op basis daarvan kunnen in het nieuwe curriculum de competenties vertaald worden in eigen leeruitkomsten.
- Zet de in gang gezette versterking van de pedagogische en didactische kant van het lesgeven in het curriculum door.
- Expliciteer wat onder deze pedagogische en didactische vaardigheden verstaan wordt, zodat deze in het nieuwe curriculum geïmplementeerd kunnen worden.

De overige suggesties die in het vervolg van het rapport genoemd worden, zijn vrijblijvend van aard.

Alle standaarden van het NVAO-kader zijn positief beoordeeld. Op die grond geeft het panel een **positief advies** inzake accreditatie van de opleiding Docent Dans / Euritmie van Hogeschool Leiden.

Namens het voltallige visitatiepanel,
Utrecht, september 2025

Raoul van Aalst
Voorzitter

Titia Buising
Secretaris

Inleiding

Profiel

De bacheloropleiding Docent Dans / Eurytmie is onderdeel van de faculteit Educatie van Hogeschool Leiden. Deze faculteit biedt hiernaast de opleiding Leraar basisonderwijs (onderverdeeld in Pabo, Spring PO, Vrijeschool Pabo en Academische Pabo), de Tweedegraads lerarenopleidingen Gezondheidszorg & Welzijn en Omgangskunde en de opleiding Docent Muziek aan. Daarnaast heeft de faculteit een Centrum voor Onderwijs en Innovatie (COIL), waar de professionalisering voor werkveld en deels voor de hogeschool verzorgd wordt, en het Kenniscentrum POP (Professionalisering door Onderwijs-pedagogisch Praktijkonderzoek). Dit kenniscentrum omvat drie lectoraten.

Hogeschool Leiden biedt, binnen vijf faculteiten, verschillende bacheloropleidingen, post-hbo opleidingen, associate degrees en masteropleidingen aan. Hogeschool Leiden kent circa 1.500 medewerkers en er studeren ongeveer 12.000 studenten. De hogeschool biedt vier opleidingen die vanuit het antroposofisch perspectief invulling geven aan het onderwijs: voorliggende opleiding, de lerarenopleidingen Vrijeschool Pabo en Docent Muziek en de opleiding Vaktherapie.

De bacheloropleiding Docent Dans / Eurytmie leidt studenten op tot eurytmiedocent voor het Vrijeschool onderwijs (basis- en voortgezet) in Nederland. Eurytmie is een richting binnen de wereld van de dans en neemt, met de intentie om zichtbaar te spreken (woordeurytmie) en zichtbaar te zingen (tooneurytmie), daarin een geheel eigen plaats in. In Vrijescholen wordt eurytmie als pedagogisch middel ingezet om leerlingen te begeleiden in hun ontwikkeling tot zelfstandig denkende en handelende mensen in de maatschappij. Doel is dat leerlingen

bewustzijn verkrijgen voor ruimte en vaardigheden met betrekking tot het gebruik van die ruimte als (sociale) leerplaats. Daarnaast leren leerlingen gedifferentieerd te luisteren naar muziek en taal (gedichten) en van hieruit te bewegen, wat bijdraagt aan meer motorische vaardigheid en uitdrukkingsmogelijkheden. Op het gebied van communicatie en participatie leert een kind direct te anticiperen op de muziek of op een ander kind in de dansvorm.

De bacheloropleiding Docent Dans / Eurytmie is een ongegradeerde opleiding. Dit betekent dat de afgestudeerden bevoegd zijn om zowel tweedegraads, als eerstegraads les te geven, in primair, voortgezet en volwassenonderwijs. De opleiding wordt aangeboden in een voltijdvariant, een deeltijdvariant van vier jaar en een verkorte deeltijdvariant van drie jaar.

De opleiding is recent gestart met de doorontwikkeling van het curriculum. Dit is mede ingegeven door nieuwe Landelijk Opleidingsprofiel, dat in 2025 gevalideerd zal worden. Het nieuwe curriculum zal in studiejaar 2026 – 2027 van start gaan. In het nieuwe curriculum is, zo bleek tijdens de visitatie, onder andere meer aandacht voor de pedagogische vaardigheden van studenten. Het panel benoemt bij elke standaard steeds wat zij belangrijke ontwikkelingen vindt die in dit nieuwe curriculum gepland zijn.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat in de opleiding de afgelopen periode het gesprek is gevoerd over de modernisering van de eurytmie en de introductie van andere dansvormen in de opleiding. Dit heeft samen met ontwikkelingen in het veld en in de hogeschool geleid tot veel beweging in de opleiding. Het kernteam en het management van de opleiding zijn daarbij vernieuwd.

De visitatie

Hogeschool Leiden heeft AeQui opdracht gegeven de onderhavige visitatie uit te voeren. Hier toe heeft AeQui in samenwerking met de opleiding een onafhankelijk en ter zake kundig panel samengesteld. Met vertegenwoordigers van de opleiding heeft een voorbereidend gesprek plaatsgevonden.

De visitatie is uitgevoerd op basis van het Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, volgens het programma dat in bijlage 2 is weergegeven. De instelling heeft een erkenning ITK, en daarom zijn vier standaarden getoetst. Het panel heeft zich tijdens het voorbereidend overleg en afsluitend bij de oordeelsvorming georiënteerd op het cluster waarin deze opleiding geplaatst is. De benodigde kennis daarvoor was aanwezig in (een deel van) het panel.

Tijdens de vorige visitatie zijn aanbevelingen voor verdere ontwikkeling gedaan. De opleiding heeft daarop actie ondernomen (zie bijlage 4). Het panel heeft deze opvolging integraal betrokken in haar overwegingen bij de huidige beoordeling.

Het panel heeft de beoordeling in onafhankelijkheid uitgevoerd; het panel heeft de benodigde informatie gekregen om tot een beoordeling te komen. Aan het einde van de visitatie is de opleiding in kennis gesteld van de bevindingen en conclusies.

Deze rapportage is in concept aan de opleiding toegestuurd; de reacties van de opleiding zijn verwerkt tot deze definitieve rapportage.

Op initiatief van de opleiding zal een ontwikkelgesprek plaatsvinden in 2025. De resultaten van dit ontwikkelgesprek hebben geen invloed op de in dit rapport weergegeven beoordeling.

Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

De opleiding Docent Dans / Euritmie leidt euritmie docenten op voor het Vrijeschool onderwijs (basis- en voorgezet onderwijs) in Nederland. Afgestudeerden kunnen de euritmie inzetten voor de ontwikkeling van anderen. En kunnen als dansdocent ook werkzaam zijn op andere scholen, in de buitenschoolse educatie, dansscholen of in hun eigen praktijk.

De opleiding richt zich op een toekomst waar ruimte is voor ontwikkeling van de mens in directe relatie met haar omgeving, de medemens en de kosmos. De opleiding hecht daarom veel waarde aan het gemeenschappelijk, veelzijdig en divers opleiden van leraren. In de opleiding staan de vitaliserende en opvoedkundige werking van een holistische bewegingskunst, gebaseerd op de samenhang van lichaam, ziel en geest en de wederzijds inspirerende werking van pedagogische euritmie, sociale euritmie en euritmie als podiumkunst centraal.

De opleiding werkt vanuit respect voor het verleden en sluit aan bij toekomstimpulsen die in jonge mensen leven. De opleiding bestudeert, met een onderzoekende houding voor andere eigentijdse bewegingskunsten, de (pedagogische) euritmie en heeft de ambitie deze verder te ontwikkelen. De opleiding hanteert daarbij een vragende, ondernemende en multidisciplinaire stijl van onderwijs geven met als doel de student, intrinsiek gemotiveerd, het kunstenaarschap in zichzelf en de ander te laten ontdekken.

Afgestudeerden hebben, naast de euritmie, ook kennisgemaakt met verschillende dansvormen

en kunnen deze toepassen in hun lessen. Ook hebben afgestudeerden een eigen visie op hun kunstenaarschap ontwikkeld en kunnen ze deze visie vormgeven in hun professioneel handelen.

Tijdens de visitatie is onder andere gesproken over de vernieuwing van de opleiding. Daarbij is opgemerkt dat de opleiding precies wil zijn (en blijven) in het opleiden van studenten in de techniek en het basisrepertoire van de euritmie en dat de opleiding ruimte wil creëren in de creatieve uitwerking daarvan door studenten. Dit sluit volgens de opleiding aan bij de behoefte van leerlingen op de scholen. Ook ontstaat hierdoor volgens de opleiding meer ruimte voor ontroering en plezier bij leerlingen. De opleiding ziet het als haar taak om de euritmie levend te houden, te zorgen dat leerlingen uitkijken naar de euritmie les en dat deze lessen ondersteunend zijn aan de (cognitieve) ontwikkeling van leerlingen.

Beoogde leerresultaten

De opleiding hanteert de competenties zoals gedefinieerd in het Landelijk Opleidingsprofiel Kunstvakdocentopleidingen voor Docent Dans, dat in 2018 door het netwerk Kunstvakdocentopleidingen (KVDO) is vastgesteld. Dit profiel is gevalideerd door het werkveld. In het landelijke opleidingsprofiel worden vijf domeincompetenties geformuleerd:

1. artistiek;
2. pedagogisch en didactisch;
3. interpersoonlijk;
4. omgevingsgericht;
5. kritisch-reflectief en onderzoekend.

In het landelijk opleidingsprofiel zijn deze competenties geijkt op de Dublin Descriptoren voor bachelorniveau. Ook zijn in deze competenties de landelijk vastgestelde bekwaamheidseisen voor leraren vertaald. In de afgelopen periode is een nieuw Landelijk Opleidingsprofiel opgesteld, dat in 2025 gevalideerd zal worden. De opleiding heeft dit vertaald naar leeruitkomsten en een body of knowledge, waarin de antroposofische grondslag naar voren komt, en die vanaf studiejaar 2026 – 2027 geïmplementeerd worden in het nieuwe curriculum.

De opleiding is betrokken geweest bij de ontwikkeling van het nieuwe landelijke opleidingsprofiel.

Afstemming

De opleiding onderhoudt contact met diverse instellingen in de vrijeschoolbeweging in binnen-, en buitenland, bijvoorbeeld over de eindkwalificaties van de opleiding. Daarnaast vindt afstemming plaats met het reguliere onderwijsveld en het werkveld middels verschillende overlegorganen, zoals het Landelijke netwerk Opleidingen Algemeen Directeuren Educatieve Faculteiten (ADEF), Docent Dans (LODD) en het KVDO (KunstVak Docent Overleg).

De opleiding is bovendien verbonden met het internationale werkveld van de euritmie. Via de Internationale Antroposofische Vereniging zijn er korte lijnen met zusteropleidingen in verschillende landen. De opleiding participeert ook in het internationaal overlegorgaan (IPEU) van de pedagogische euritmie. En op overkoepelend niveau vindt tweemaal per jaar afstemming plaats in de bijeenkomsten van the International Network for Academic Steiner Teacher Education.

De opleiding heeft een eigen werkveldcommissie die minimaal een keer per jaar bijeenkomt. De leden zijn afkomstig uit verschillende

scholen binnen het werkveld en de Begeleidingsdienst voor Vrijescholen en zijn werkzaam als euritmieleseraar, schoolleider of professional in de nascholing. De werkveldcommissie geeft gevraagd en ongevraagd advies ten aanzien van de inhoud van het curriculum, ontwikkelingen in het werkveld die van belang zijn voor de opleiding, inhoud, niveau en praktijkgerichtheid van toetsen et cetera.

Vertegenwoordigers van het werkveld met wie het panel gesproken heeft, vinden een afgestudeerde startbekwaam als deze een lessenserie zelfstandig kan verzorgen en sociaal en fysiek veilige lessen kan creëren. Afgestudeerden slagen daarin en kunnen bovendien vanuit enthousiasme hun leerlingen meekrijgen. Betrokkenen zouden graag zien dat de eindstage langer is en dat studenten in die stage een heel jaar op een Vrijeschool kunnen meelopen om zo ook het meedraaien in een sectie, het participeren in ouderavonden en dergelijke mee te maken.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat de beoogde leerresultaten wat betreft niveau en oriëntatie passend concreetiseerd zijn. De opleiding volgt het Landelijk Opleidingsprofiel Kunstvakdocentopleidingen voor Docent Dans en de daarin uitgewerkte competenties. Het landelijke domeinprofiel is geijkt op de Dublin descriptoren. Ook zijn in het oude (2018) en het nieuwe landelijk opleidingsprofiel (2025) de wettelijk vastgestelde bekwaamheidseisen voor leraren vertaald naar de kunstvakdocentopleidingen. Het panel stelt hiermee vast dat de opleiding voldoet aan de wettelijke vereisten.

De opleiding heeft, als enige opleiding Docent Dans/Euritmie in Nederland, een uniek profiel waarin het antroposofische mens- en wereldbeeld centraal staan.

Het panel constateert dat de opleiding goed is afgestemd op de (antroposofische) beroepspraktijk. De werkveldcommissie heeft hierin een belangrijke rol.

Het panel adviseert de opleiding om het nieuwe landelijke profiel en de daarin benoemde competenties te gebruiken om de eigen visie op eurytmie te verhelderen. Op basis daarvan kunnen in het nieuwe curriculum de competenties vertaald worden in eigen leeruitkomsten. Daarmee

krijgen de meer generieke competenties betekenis voor het 'eigen' vakgebied.

Het panel stelt vast dat de opleiding adequaat gehandeld heeft naar aanleiding van de aanbevelingen van de vorige visitatie.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt het panel dat de opleiding voldoet aan deze standaard. Dit geldt voor zowel de voltijdvariant als de deeltijdvarianten.

Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

De opleiding wordt aangeboden in een voltijd-variant, een deeltijdvariant van vier jaar en een verkorte deeltijdvariant van drie jaar.

Onderwijsvisie

In de opleiding staat het antroposofische mens- en wereldbeeld centraal en het daarin beschreven zingevende perspectief van menselijke ontwikkeling. De relatie tussen de ontwikkelingsfasen van opgroeiende kinderen, de kenmerken van het aangeboden bewegingsrepertoire en de daarbij behorende werkvormen en instrumenten heeft grote betekenis: leerstof = ontwikkelingsstof. Hiernaast is de lesstof van het periodeonderwijs van het Vrijeschool leerplan belangrijk. De opleiding gaat er daarbij vanuit dat alles (bijvoorbeeld getallen en hun verhoudingen of oude culturen en hun mythes) betekenisvol in beweging kan worden ingezet. Bovendien wordt gebruik gemaakt van een reeks specifieke oefeningen ter ondersteuning van een harmonische ontwikkeling van jongeren.

Naast deze antroposofische pedagogische visie is de onderwijsvisie ook geënt op de drie domeinen van Biesta: kwalificatie, socialisatie en subjectwording. De euritmieleeraar integreert deze domeinen zoveel mogelijk in de lessen.

De opleiding koppelt de euritmische kwaliteiten die studenten moet verwerven direct aan de pedagogische kwaliteiten van de leraar. Hierdoor kunnen studenten zich, volgens de opleiding, ontwikkelen tot een zelfstandig, startbekwaam euritmieleeraar die, precies weet welk euritmisch

repertoire in te zetten bij welke leeftijdsfase, vanuit begrip van het zich ontwikkelende kind.

De opleiding gaat uit van leren in contact met anderen. Dit vindt plaats in een leergemeenschap bestaande uit studenten, docenten, musici en betrokkenen in het werkveld. Daarbij is aandacht voor geven van feedback, het aannemen van feedback en gezamenlijk evaluatie. Het leren vindt plaats middels de instructie- en oefenmomenten op de opleiding, in de beroepspraktijk, bij oefengroepen in het land (voor de deeltijdstudenten), door het zelfstandig bekijken van videoregistraties en voorstellingen en participatie in projecten.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat voltijd- en deeltijdstudenten sinds kort kunnen deelnemen aan elkaars lessen.

Deeltijdstudenten hebben één dag in de week les. Zij krijgen de stof sneller en meer compact aangeboden dan voltijdstudenten en van hen wordt verwacht dat ze zelfstandig oefenen en werken. Deeltijdstudenten hebben daarbij de mogelijkheid om, in zogenaamde oefengroepen, in hun eigen regio samen te oefenen.

De eerste drie jaar van de deeltijdvariant en de verkorte deeltijdvariant is nagenoeg gelijk. Vanaf studiejaar 2025 – 2026 kiest de opleiding voor het aanbieden van één deeltijdvariant.

Curriculum

Het eerste jaar staat in het teken van leren en handelen vanuit onbevangenheid. Studenten maken kennis met de opleiding, de jaargroep, euritmie en de Vrijeschool pedagogiek. In het

tweede jaar staat de wisselwerking tussen de eigen opgave en de euritmische en pedagogische leerstof centraal.

Het derde jaar is gericht op concrete toepassing op euritmisch en pedagogisch gebied. Er is aandacht voor (creatief) ondernemerschap en studenten kunnen in het eerste semester studenten een minor (15 EC) kiezen. In het tweede semester is aandacht voor de vormgeving van de afstudeerfase. In het vierde jaar vindt het afstuderen plaats. Standaard 4 gaat daar nader op in.

Studenten vullen hun vrije ruimte zeer verschillend in, zo bleek tijdens de visitatie. Dit varieert van klassieke balletlessen, pedagogiek en fitness tot euritmiewerkshops in het Engels. Studenten krijgen een budget om hun vrije ruimte mee in te vullen met dat wat ze nodig hebben om zich startbekwaam te voelen. Studenten stemmen de invulling van de vrije ruimte af met hun begeleider.

Het curriculum omvat drie leerlijnen: kunstvak (146 EC), overdracht en toepassing (53 EC) en ondernemerschap en onderzoek (41 EC). Elke leerlijn bestaat uit een aantal vakken / onderdelen en komt in elk studiejaar aan bod. De leerlijn Kunstvak is gericht op de ambachtelijke kant van het vak, het bewegingsrepertoire, het bewegingsinstrument en de kunstzinnige toepassing. Daarbij is aandacht voor de euritmieraar als kunstenaar (ziel) en als instrument (techniek). De leerlijn omvat onderdelen als Woord-euritmie, Tooneuritmie, Muziek en Zang.

In de leerlijn Overdracht en Toepassing staan de pedagogiek en de didactiek centraal. De focus ligt op de opgroeiende en zich ontwikkelende leerling en het werken met een klas. Deze leerlijn omvat de stages, Antroposofie en pedagogische menskunde, Pedagogische euritmie en Spreekkunst. Onderdeel van deze leerlijn zijn zogenaamde pedagogische en didactische

weken waarin studenten ondergedompeld worden in het docentschap.

De stages worden, zo gaven studenten tijdens de visitatie, rustig opgebouwd. In de eerstejaars stage mogen studenten meekijken; ze mogen les geven maar dat hoeft niet. In deze fase staat het kennismaken met de Vrije school centraal. Ook in het tweede jaar kijken studenten nog veel mee tijdens de stage en verzorgen studenten onderdelen van lessen. Ook is er aandacht voor observeren. In het derde jaar wordt verwacht dat ze een les kunnen geven in het vierde jaar een lessenreeks.

In de leerlijn Ondernemerschap en Onderzoek staat de euritmieraar als professional en lifelong learner centraal. Omdat het werk van een kunstvakdocent vaak in een hybride omgeving plaatsvindt, hecht de opleiding veel waarde aan omgevingssensitiviteit en het vermogen tot initiatief bij studenten. In het nieuwe curriculum, dat vanaf studiejaar 2026 – 2027 wordt ingevoerd, kent een faculteitsbrede onderzoekslijn van 20 EC die verbonden wordt met de kern van de opleiding, het opleiden van docenten euritmie.

Onderdeel van deze leerlijn zijn studieloopbaanbegeleiding, onderzoek, ondernemerschap, de vrije ruimte, kunstbeschouwing en de tournee. De studenten leren het ondernemerschap middels stages, modules Creatief ondernemerschap, het schrijven van een ondernemingsplan en werkbezoeken. In het kader van creatief ondernemerschap wordt, zo bleek tijdens de visitatie, samenwerkt met de opleiding Docent Muziek, waarbij studenten samen een kunstproject ontwikkelen voor een groep kwetsbare mensen.

Studenten worden aangesproken op hun natuurlijk onderzoekende houding en leren de gereedschappen te gebruiken die bij een professionele onderzoekende houding horen. Dit laatste omvat bijvoorbeeld waarnemen, het

ontsluiten van bronnen en het verzamelen, interpreteren en verwerken van gegevens, het schrijven van verslagen en het opzetten van een praktijkgericht onderzoek. Ook is er aandacht voor scholing van de zintuigen vanuit een fenomenologische benadering en voor reflectie.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat studenten op verschillende manieren kennismaken met andere dansstijlen. De opleiding werkt bijvoorbeeld samen met Codarts op het gebied van werelddans. Ook maken studenten kennis met moderne dans en taal- en rekendans. Vanaf studiejaar 2025 – 2026 is dit een vast onderdeel van het curriculum. De opleiding ziet het introduceren van andere stijlen als een manier om op het vakgebied te verbinden met de huidige tijd en om aan te sluiten bij studenten en leerlingen. Studenten zijn, zo bleek tijdens de visitatie, positief over deze samenwerkingen. Deeltijdstudenten hebben daarbij opgemerkt dat ze ook graag willen samenwerken met studenten van de Vrijeschool Pabo.

Ook is duidelijk geworden dat de opleiding in de afgelopen periode heeft ingezet op het versterken van het pedagogische karakter van de opleiding. Hiertoe zijn bijvoorbeeld gastdocenten betrokken die studenten diverse stijlen van les geven hebben laten zien. Vanuit het antroposofische gedachtegoed is het kunnen waarnemen en het vertalen van deze waarneming naar (kunstzinnig) handelen hierin belangrijk. In het nieuwe curriculum wordt het pedagogische karakter van de opleiding nog meer benadrukt. Deeltijdstudenten krijgen vanaf komend studiejaar één uur per week les inzake pedagogiek en didactiek.

Studenten waarmee het panel gesproken heeft, vinden dat de verhouding tussen het artistieke en het docentschap in de opleiding verbeterd kan worden. Ze vinden het belangrijk dat

docenten in hun lessen hierin een voorbeeldrol vervullen; dit is nog niet altijd het geval.

Voltijdstudenten gaven in dit kader aan dat niet alle studenten oefenen met lesgeven voordat ze op stage gaan.

Studenten hebben, zo bleek tijdens de visitatie, behoefte aan een document waarin alle modules per jaar worden vermeld en toegelicht. Dit wordt onderdeel van de nieuwe leeromgeving waarmee de opleiding vanaf studiejaar 2025 – 2026 gaat werken.

Leren in de praktijk

Voltijd studenten lopen in elk studiejaar stage bij Vrije scholen (onderdeel van de leerlijn Overdracht en Toepassing). Studenten volgen in het eerste jaar een pedagogische stage in het primair onderwijs (kleuteronderwijs) en het voortgezet onderwijs. De pedagogische stage in het tweede jaar vindt plaats in het voortgezet onderwijs en in het derde jaar in het primair onderwijs. Studenten maken ook kennis met de andere vakken in het Vrijeschool onderwijs door ook een periode met een specifieke klas mee te lopen en daar les te geven. In het derde jaar lopen studenten een agogische stage binnen verschillende instellingen, zoals een bejaardentehuis of een yogaschool. In het laatste jaar, bij het afstuderen, kiezen studenten twee van de vier stagemogelijkheden: kleuterstage, onderbouwstage, bovenbouw stage (voortgezet onderwijs) of agogische stage.

Deeltijdstudenten zijn werkzaam in de praktijk en bouwen gedurende de opleiding een individueel stageportfolio op. In de deeltijddopleiding wordt gewerkt met regionale oefengroepen waarbij studenten met elkaar oefenen.

Studenten bezoeken jaarlijks een conferentie in Duitsland waar schoolklassen, studenten en professionals optreden en workshops geven.

Daarnaast participeren studenten in een jaarlijks kunstproject. Studenten participeren in een productie voor kinderen en leren een kunstproject opzetten, uitwerken en organiseren. Ze treden daarbij op bij scholen in het land en op de hogeschool.

De opleiding werkt met een beperkt aantal docenten in het werkveld intensiever samen. Daar mee wil de opleiding de kwaliteit van de stagebegeleiding beter borgen en goede input krijgen voor verbeteringen in het curriculum. Dit mondt in september 2025 uit in aansluiting bij de opleidingsschool Rotterdam.

Team

De opleiding wordt verzorgd door een kernteam van vier docenten en een team van docenten voor de ondersteunende vakken. Deze laatste groep docenten is in de regel ook verbonden aan de andere opleidingen van de faculteit. Drie docenten van het kernteam beschikken over een masterdiploma en alle docenten hebben onderwijservaring en zijn uitvoerend podiumeuritmist. De opleiding heeft voor de begeleiding van de oefengroepen in de deeltijdvarianten twee docenten uit het werkveld aangesteld. Docenten die schriftelijke en praktijktoetsen examineren zijn BKE gecertificeerd. Van nieuwe docenten wordt verwacht dat zij deze cursus binnen twee jaar na hun aanstelling afronden.

In het kader van wetgeving rondom de inzet van zelfstandig werkende docenten (ZZP'ers) zet de opleiding met ingang van 2025 deze contracten zoveel mogelijk om in werknemersaanstellingen bij de hogeschool.

Professionalisering van docenten krijgt vorm middels studiedagen waaraan docenten deelnemen, zowel internationaal als in Nederland. Ook is er aandacht voor intervisie en zijn er

mogelijkheden voor individuele professionaliseringsactiviteiten. De opleiding zet de komende tijd in op professionalisering van docenten op digitaal gebied.

Docenten kijken, zo bleek tijdens de visitatie, bij elkaar in de les en tijdens studiedagen worden specifieke lessituaties besproken en vindt peer-review plaats.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat de opleiding in de afgelopen periode een roerige periode heeft doorgemaakt. De doorontwikkeling van de deeltijdopleiding en de introductie van andere danssoorten in de opleiding hebben geleid tot een nieuwe koers en een nieuw kernteam. Daarbij is er ook veel aandacht geweest voor de verdere formalisering en structurering van het onderwijs. Het management ziet, zo bleek tijdens de visitatie, het creëren van een duidelijke structuur als voorwaarde voor het bieden van flexibiliteit aan studenten.

Studenten zijn, zo bleek tijdens de visitatie, zeer te spreken over hun docenten. Ze waarderen hun persoonlijke aanpak en voelen zich gezien. Studenten ervaren de opleiding als een veilige leeromgeving, passend bij de gevoeligheid en kwetsbaarheid die euritmie teweeg kan brengen.

Instroom

De opleiding hanteert de wettelijke toelatingseisen. Middels een toelatingsexamen wordt getoetst of kandidaten aan de aanvullende eisen ten aanzien van bewegingsrepertoire en muzikaliteit voldoen en ook een passende ambitie hebben. Onderdeel van het toelatingsexamen is een gesprek met twee docenten. Passend bij de hogeschoolbrede ontwerpprincipes worden kandidaten gekoppeld aan een vast docent die hen meeneemt door het hele intakeproces. Bij voldoende aanmeldingen organiseert de

opleiding een voorbereidend jaar, gericht op het toelatingsexamen.

De verkorte deeltijdvariant van drie jaar is alleen toegankelijk voor studenten met een diploma van de Vrijeschool Pabo. Ook studenten van de andere deeltijdvariant kunnen, als ze een bachelordiploma hebben behaald, vaak vrijstellingen behalen voor de hbo generieke onderdelen. De standaardvrijstellingen zijn onderdeel van de Onderwijs- en Examenregeling.

Begeleiding en voorzieningen

De studieloopbaanbegeleiding van studenten is onderdeel van de leerlijn Ondernemerschap en Onderzoek. Studenten worden begeleid door een mentor. Studenten schrijven ter afsluiting van het semester een zelfevaluatie, die besproken wordt in het docententeam. Onderdeel van de studieloopbaanbegeleiding zijn ook zogenaamde oefeningen, waarin studenten samen kunnen repeteren en oefenen.

De studieloopbaanbegeleiding is gemiddeld één uur per week en, volgens studenten waarmee het panel gesproken heeft, vooral gericht op hoe het met de student en de opleiding gaat. Ook is er aandacht voor studievoortgang en eventuele vrijstellingen. In de evaluatiegesprekken na elk semester is er aandacht voor de ontwikkeling van de student als euritmie docent.

Voor studenten met een functiebeperking zijn extra voorzieningen beschikbaar, passend bij het beleid van de hogeschool. Daarnaast worden individuele afspraken met studenten gemaakt, passend bij wat mogelijk is voor een dansopleiding.

Studenten maken gebruik van de faciliteiten van de hogeschool. Onderdeel daarvan zijn praktijklokalen die voorzien zijn van speciale dansvloeren, goede akoestiek en een piano of vleugel.

De Theaterzaal heeft een podium waar euritmie-uitvoeringen gegeven kunnen worden, verkleedruimtes/garderobe en grote lockers voor kostuums.

De hogeschool kent een vertrouwenspersoon, die jaarlijks de klassen bezoekt om kennis te maken.

Tijdens de visitatie is duidelijk geworden dat de evaluatie van het onderwijs binnen de opleiding per vak wordt ingevuld. Opgemerkt is dat dit verschilt per vak en docent en nog niet heel gestructureerd wordt uitgevoerd.

Aanbevelingen vorige visitatie

Na de vorige visitatie heeft onder andere vernieuwing van het docententeam plaatsgevonden. Ook zijn de onderzoekslijn en de aandacht voor reflectie verder versterkt in de opleiding. Inzake het laatste schrijven studenten twee keer per jaar een reflectie.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat de inhoud en het niveau van het onderwijs van de varianten waarborgen dat afgestudeerden voldoen aan de beoogde leerresultaten. Het programma van de varianten kent een gestructureerde opbouw.

Het praktijkgerichte karakter van de opleiding komt onder ander tot uitdrukking in de stages. Deze kennen een duidelijke en geleidelijke opbouw. Studenten starten met observeren en meekijken en kunnen aan het einde van de opleiding een lessenreeks ontwikkelen en verzorgen. Het samenwerken met vaste stagescholen en de opleidingsschool in Rotterdam vindt het panel hierin waardevol. Het panel nodigt de opleiding uit te onderzoeken hoe studenten ook in het eerste jaar ervaring met lesgeven op kunnen doen (en niet alleen met observeren). Deze ervaring kunnen studenten bijvoorbeeld opdoen

in samenwerking met studenten van de Vrije school Pabo.

Het panel ondersteunt de in gang gezette curriculumvernieuwing. Het panel raadt de opleiding aan de ingang gezette versterking van de pedagogische en didactische kant van het lesgeven door te zetten. Het panel raadt de opleiding daarbij eveneens aan te expliciteren wat onder deze pedagogische en didactische vaardigheden verstaan wordt, zodat deze in het nieuwe curriculum geïmplementeerd kunnen worden.

Het panel vraagt in het nieuwe curriculum ook aandacht voor het introduceren van actuele literatuur uit de kunsteducatie en mede gericht op verschillende perspectieven op de invulling van het kunstvakdocentschap in het hedendaagse cultuureducatieveld. Dit komt volgens het panel ook de positionering van euritmie ten goede.

Het panel onderschrijft de implementatie van een faculteitsbrede onderzoekslijn en vergroting van de minor van 15 EC naar 30 EC. Met dit laatste krijgen studenten meer mogelijkheden zich te verdiepen of verbreden in hun eigen interesses.

Het panel is ook positief over introductie van andere dansvormen in de opleiding en de samenwerkingen die ingericht zijn. Het panel geeft de opleiding ter overweging samenwerking te zoeken met de Vrije school Pabo; dit kan niet alleen voor studenten van beide opleidingen zeer waardevol zijn maar ook voor de plek en rol van de euritmie op de Vrije school.

Het is het panel opgevallen dat de samenwerkingen in de vrije ruimte die genoemd zijn tijdens de visitatie, vooral lijken te ontstaan op initiatief van studenten. Het panel nodigt de opleiding uit hierin zelf meer proactief te zijn en

vanuit een eigen visie op het beroep te onderzoeken welke samenwerkingsverbanden waardevol zijn.

De opleiding hanteert de wettelijke instroomeisen. Met de varianten sluit de opleiding aan bij de behoefte van verschillende studenten

De opleiding besteedt veel aandacht aan de studieloopbaanbegeleiding van studenten; studenten worden gezien, gevolgd en begeleid. Dit is onderdeel van de leerlijn Ondernemerschap en Onderzoek. Deze leerlijn bereidt studenten bovendien voor op een leven lang leren. De opleiding biedt eveneens voldoende mogelijkheden voor extra begeleiding van studenten met een functiebeperking.

De opleiding slaagt erin een kleinschalige en veilige leeromgeving te creëren waarin studenten zich gezien voelen.

De opleiding wordt verzorgd door een klein team van bevlogen, betrokken en deskundige docenten. Het panel heeft tijdens de visitatie een relatief nieuw team ontmoet. Het team is ontwikkelingsgericht en werkt in gezamenlijkheid aan de verdere ontwikkeling van het nieuwe curriculum. Ook staat het team open voor doorontwikkeling van het vakgebied / de euritmie. Het panel raadt aan om het evalueren van de onderwijsmodules te harmoniseren en meer gestructureerd vorm te geven.

Het panel concludeert dat de opleiding adequaat gehandeld heeft naar aanleiding van de aanbevelingen van de vorige visitatie.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt het panel dat de opleiding voldoet aan deze standaard. Dit geldt voor zowel de voltijdvariant als de deeltijdvarianten.

Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Bevindingen

De visie op toetsing van de opleiding sluit aan bij het beleid van de hogeschool. De hogeschoolbrede uitgangspunten van toetsing zijn:

a) toetsen ondersteunen het leerproces van de student, b) leerdoelen en toetsen zijn intern consistent, c) toetsen zijn authentiek, uitdagend en geïntegreerd en d) toetsen zijn onderdeel van de kwaliteitscyclus.

Naast deze uitgangspunten geldt voor de opleidingsvisie op toetsing dat:

- Toetsing is om van te leren en niet altijd gekoppeld aan een summatieve beoordeling. De opleiding hecht daarbij waarde aan actieve formatieve (peer)feedback van medestudenten.
- Studenten worden benaderd als aankomend professional. Voorbeelden hiervan zijn de vaardigheidstoetsen waarmee de vakken woord- en tooneuritmie getoetst worden en de stages waar het pedagogisch-didactische handelen getoetst wordt.
- Toetsing is ontwikkelingsgericht. Studenten gebruiken de formatieve feedback om hun ontwikkeling weer te geven bij studieloopbaanbegeleiding en in de bijbehorende zelfevaluatieverslagen. In deze evaluaties staan de bij standaard 1 benoemde competenties centraal.

Het facultaire toetsbeleid wordt, zo bleek tijdens de visitatie, momenteel geactualiseerd. Daarbij wordt onder andere ingegaan op het toetscyclus, de inrichting van de toetsorganisatie en de kwaliteitsborging van de toetsing.

Elke module wordt afgerond met een summatieve toets. De opleiding maakt gebruik van

verschillende toetsvormen als vaardigheidstoets, kennistoets, presentatie, schriftelijk werkstuk en gedragsassessment.

Omdat het kunstenaarschap, volgens de opleiding, geen vast ontwikkelpad kent worden de praktijktoetsen altijd op voorhand met studenten besproken. Daarbij stellen studenten eigen leerdoelen op. Vervolgens stelt de examiner, samen met studenten de inhoud en de beoordelingscriteria vast. De examiner borgt daarbij het minimumniveau vanuit de opleiding. Het minimumniveau omvat de minimale beoordelingscriteria; dat wordt vervolgens aangevuld met de eigen leerdoelen van de student ten aanzien van het onderwerp.

De opleiding maakt gebruik van modulebeschrijvingen waarin de leerdoelen, toetsvormen en de beoordelingscriteria vermeld staan. Voor elke toets is een nakijkmodel of criterialijst opgesteld.

De beoordeling van de stages vindt plaats in samenspraak met de begeleider op de stageschool. De opleiding werkt daartoe samen met een beperkt aantal euritmiedocenten in het land die de opleiding goed kennen en die door de opleiding worden erkent als goed gekwalificeerde euritmiedocenten. De stagebegeleider vult aan het eind van de stage de beoordelingsformulieren in. Dit wordt besproken met een examiner en de student. De beoordelingen van de stagebegeleider worden als zwaarwegend advies meegewogen in de uiteindelijke beoordeling door de examiner.

De afsluitende jaartoetsen voor Woord- en Toon-Euritmie worden door meerdere docenten gezamenlijk beoordeeld.

Examinatoren gebruiken de kwaliteitscriteria van de hogeschool voor het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van toetsen. Deze kwaliteitscriteria gaan over de validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en leer- en feedbackfunctie van een toets. De examen- en toetscommissie gebruiken deze criteria voor de kwaliteitsbewaking van de toetsing.

De faculteit kent per studiejaar 2024 – 2025 bij elke opleiding zogenaamde toetsexperts. De toetsexpert adviseert collega's bij het ontwikkelen van toetsen en geeft ook op eigen initiatief feedback op toetsen.

De opleiding heeft in de afgelopen periode alle modulebeschrijvingen geactualiseerd en de archivering van alle toetsen en beoordelingen op orde gemaakt.

Studenten hebben desgevraagd opgemerkt tijdens de visitatie dat de toetsing steeds meer gestructureerd is ingericht. Studenten weten beter wanneer wat op welke manier getoetst wordt. De modulehandleidingen gaan in op de toetsing en de beoordelingscriteria.

Bij de euritmievakken wordt de ontwikkeling van studenten gedurende de lessen meegenomen en hangt de beoordeling niet alleen af van de eindpresentatie. Studenten vinden dit positief. Studenten ervaren de formatieve tussen-toetsen als een persoonlijk feedbackmoment. De aankondiging van deze formatieve tussen-toetsen kan echter tijdiger gebeuren. Studenten willen dit graag aan het begin van jaar of het semester weten, bijvoorbeeld in de vorm van een jaarplan. Eerstejaars studenten ervaren hier al meer structuur in.

Na elk half jaar vindt een presentatie en een feedbackgesprek plaats. Studenten vinden het gesprek nuttig.

Examencommissie en toetsborgingscommissie

De facultaire examencommissie is verantwoordelijk voor de borging van de kwaliteit van toetsen en het examen. De examencommissie ziet toe op de correcte uitvoering van de Onderwijs- en Examen Regeling (OER), het aanwijzen van examinatoren en borgt en bewaakt het eindniveau van de opleiding. De examencommissie bestaat uit verschillende kamers, waaronder één voor voorliggende opleiding. De kamer bestaat uit drie leden.

De examencommissie werkt conform een jaarplan en verantwoordt haar werkzaamheden middels een jaarverslag aan het college van bestuur.

De examencommissie heeft, met ingang van studiejaar 2024 – 2025, een aantal taken gemandateerd naar de toetsborgingscommissie. Deze commissie onderzoekt steekproefsgewijs de kwaliteit van de toetsing. Tot studiejaar 2024 – 2025 was deze taak belegd bij de toetscommissie van de opleiding.

De examencommissie onderzoekt jaarlijks steekproefsgewijs of de toetsen op eindniveau voldoen aan de kwaliteitseisen, of het eindniveau op de afgesproken manier getoetst wordt en of de beoordeling de vereiste competenties op eindniveau beoordeelt. De examencommissie vindt het waardevol dat in het landelijk overleg is afgesproken dat opleidingen elkaars aangewezen examinatoren kennen. Dit vergemakkelijkt het goedkeuren van externe minoren.

De examencommissie borgt het eindniveau, zo bleek tijdens de visitatie, middels het aanstellen van examinatoren, het uitvoeren van de hierboven benoemde steekproeven, het toezien op

kalibratie en het borgen dat beoordelen en begeleiden zoveel mogelijk scheiden zijn. Dit laatste is ingewikkeld in een kleine opleiding; dat is een van de redenen waarom een facultaire examencommissie is ingericht. In de afgelopen periode heeft de opleiding, mede naar aanleiding van feedback van de examencommissie, de archivering van de afstudeerdossiers verbeterd. De toetsborgingscommissie voert steekproeven uit, waaronder maandelijkse steekproeven van het rendement, en bekijkt procedures.

Aanbevelingen vorige visitatie

Naar aanleiding van de vorige visitatie heeft de opleiding ervoor gekozen om de formatieve feedback niet schriftelijk vast te leggen. Studenten krijgen schriftelijke feedback bij de summatieve beoordelingen. Daarnaast schrijven studenten twee keer per jaar, in een zelfevaluatie, op waar ze staan in hun ontwikkeling. Dit wordt besproken met het hele docententeam. De resultaten daarvan worden mondeling teruggegeven aan de student.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat de opleiding passende en gevarieerde toetsvormen gebruikt. De opleiding heeft een goede balans gevonden tussen formatieve feedback en summatieve toetsing.

De formatieve feedback wordt bovendien door studenten zeer gewaardeerd. De door het panel bestudeerde toetsen zijn van voldoende kwaliteit en niveau. Het facultaire toetsbeleid is in ontwikkeling.

De opleiding neemt voldoende maatregelen om de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van de toetsing te borgen. De modulebeschrijvingen, nakijkmodellen, toetscriteria, steekproeven van de toetsborgingscommissie, de steekproeven van de examencommissie en de toepassing van het vier-ogen principe bij het afstuderen dragen daaraan bij.

De faculteitsbrede examencommissie en toetsborgingscommissie borgen samen de kwaliteit van toetsing en het eindniveau. Dit vindt onder andere plaats middels steekproeven van het gerealiseerde eindniveau en van toetsen.

Het panel stelt vast dat de opleiding adequaat gehandeld heeft naar aanleiding van de aanbevelingen van de vorige visitatie.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt het panel dat de opleiding voldoet aan deze standaard. Dit geldt voor zowel de voltijdvariant als de deeltijdvarianten.

Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Studenten laten met de volgende drie onderdelen zien dat zij het eindniveau van de opleiding realiseren:

1. De beoordeling van de artistieke presentatie Kunstvak, groep en solo (6 EC).
2. De beoordeling van de afstudeerstages en het stageverslag (13 EC).
3. De beoordeling van een onderzoek (eindopdracht) uitgewerkt in een onderzoeksverslag (scriptie) met openbare presentatie daarvan inclusief beantwoording van vragen (10 EC).

In het eerste onderdeel werken studenten in een groep aan de eindpresentatie Kunstvak. Hierin komen competenties op het gebied van samenwerking, ondernemerschap, kunstzinnig vermogen en euritmie samen. De eindpresentatie omvat groepswork en solistisch work. Studenten worden individueel beoordeeld door twee examinatoren, aan de hand van een beoordelingsformulier.

Voor het tweede onderdeel lopen studenten twee afstudeerstages; één in het primair onderwijs en één in voortgezet onderwijs. Studenten kunnen, passend bij hun interesse, één van deze stages vervangen door een agogische stage. De stage wordt afgerond met een aantal proeflessen door de student. De adviesbeoordeling van de begeleider op de stageschool wordt besproken met de student en de examiner. De examiner beoordeelt, na een gesprek met de student, op basis van het stageverslag en de bezochte lessen. Ook daarbij wordt een beoordelingsformulier gebruikt.

De afstudeerstage kent ook een tussentijdse formatieve beoordeling waarin de stagebegeleider en de examiner de student zicht geven op de voortgang bij het aantonen van de beroepsbekwaamheid.

Met het derde onderdeel, het onderzoek en het onderzoeksverslag/scriptie, laten studenten zien dat bij de generieke hbo-competenties beheersen. Studenten kiezen zelf een thema voor hun onderzoek dat verwant dient te zijn aan het leraarschap. Het onderzoeksverslag wordt schriftelijk en mondeling (in een criteriumgericht interview) beoordeeld door twee examinatoren aan de hand van een beoordelingsformulier. De opleiding betreft zo mogelijk een externe deskundige als adviseur bij deze beoordeling.

Bij elk onderdeel van het afstuderen reflecteren studenten, zo bleek tijdens de visitatie, op hun eigen handelen. Bij de eindpresentatie reflecteren studenten middels een peerreview op de samenwerking, bij de stage reflecteren studenten op hun handelen in de les en bij de scriptie reflecteren studenten op dat wat ze geleerd hebben.

Tijdens de visitatie is opgemerkt dat de keuze voor een scriptie als een van de eindwerken mede is in gegeven door de deeltijdopleiding. Studenten die beschikken over een diploma van de Vrije school Pabo krijgen voor de scriptie een vrijstelling, omdat zij al hebben aangetoond over de generieke hbo-competenties te beschikken. Bij het toetsen van deze competenties in een beroepspraktijk of praktijkgerichte

opdracht zijn, volgens de opleiding die competenties, lastiger vrij te stellen.

Aanbevelingen vorige visitatie

Naar aanleiding van de vorige visitatie heeft de opleiding ingezet op het versterken van het kritisch beschouwen van het eigen werk bij studenten. Dit wordt in de eerste twee studiejaar geoefend bij het onderdeel Studieloopbaanbegeleiding. De overige aanbevelingen, inzake een andere vorm dan een afstudeeronderzoek en het ontwikkelen van een passende structuur voor de scriptie, worden meegenomen in de curriculumvernieuwing die in de afgelopen periode in gang is gezet.

Overwegingen

Het panel constateert dat de opleiding een degelijk afstudeerprogramma kent, waarin bij de beoordeling het vier-ogen-principe wordt toegepast. Het panel vindt het sterk dat bij de beoordeling van de scriptie een externe deskundige betrokken is.

Om zich een oordeel te vormen over het eindniveau van de studenten, heeft het panel alle beschikbare (vijftien) afstudeerdossiers bestudeerd, verdeeld over de varianten (elf van de voltijdvariant en vier van de deeltijdvarianten). Op basis daarvan en het gevoerde gesprek met studenten en alumni stelt het panel vast dat de opleiding het eindniveau c.q. het bachelorniveau in alle varianten realiseert. De dossiers laten geen verschillen in kwaliteit zien tussen de

varianten. Het panel is het over het algemeen eens met de gegeven beoordelingen. Ook vindt het panel de gegeven beoordelingen navolgbaar.

Het is het panel opgevallen dat in de scripties van het laatste jaar de onderzoekscomponent versterkt is. Dit is zichtbaar in de opzet van het onderzoek, het gebruik van literatuur en passende bronvermelding. Ook de kwaliteit van de kritische beschouwing door studenten is versterkt.

Het panel vindt het begrijpelijk dat de opleiding ervoor heeft gekozen het onderzoek naar andere vormen van afstuderen, en het ontwikkelen van een passende structuur voor de scriptie, niet meer door te voeren in het oude curriculum. Voor een kleine opleiding is het extra belangrijk om de tijd zo optimaal mogelijk in te zetten. Het panel ondersteunt daarnaast het voornemen van de opleiding om in het nieuwe curriculum te verkennen hoe het onderzoek, dat nu uitmondt in een scriptie, een meer praktijkgericht karakter kan krijgen.

Het panel stelt vast dat de opleiding adequaat gehandeld heeft naar aanleiding van de aanbevelingen van de vorige visitatie.

Deze overwegingen in ogenschouw nemend, beoordeelt het panel dat de opleiding voldoet aan deze standaard. Dit geldt voor zowel de voltijdvariant als de deeltijdvarianten.

Bijlage 1: administratieve gegevens van de opleiding

Instelling

Naam in RIO	Hogeschool Leiden
Adres	Zernikedreef 11 2300 AJ LEIDEN
Website	www.hsleiden.nl
BRIN-nummer	21RI
Status (bekostigd of onbekostigd)	Bekostigd
ITK (ja of nee)	Ja

Opleiding

Eerste naam; zoals vastgelegd in RIO	B Docent Dans
Locatie	Leiden
Opleidingsnummer in RIO	34940
Oriëntatie en niveau (wo/hbo/ad/ba/ma)	Hbo-bachelor
Onderzoeksmaster (ja of nee)	Nee
Taal in het onderwijs	Nederlands
(Wettelijke) beroepsvereisten (ja of nee)	Leraaropleiding in de Kunstvakken
Alle opleidingstrajecten/afstudeerrichtingen/ specialisaties	N.v.t.
Joint programme degree	N.v.t.
Bijzonder kenmerk	N.v.t.
Verleende graad en toevoeging aan de graad	Bachelor of Education
Studielaast in EC (60, 90, 120, 180, 240, 360)	240 EC
Variant(en) (voltijd, deeltijd, duaal)	Voltijd, deeltijd
Werken met eenheden van leeruitkomsten (voltijd, deeltijd, duaal)	Nee
Visitatiegroepindeling	HBO Docent Dans
Inleverdatum visitatierapport	1 november 2025
Overig (bijv. naamswijziging of studieduur- verlenging)	N.v.t.

Bijlage 2: visitatiepanel

Raoul van Aalst, Voorzitter
Zelfstandig organisatieadviseur

Daniëlle Bouwmeester
Docent kunsteducatie

Ina Maria Freitas
Docent Goetheanum, Basel

Eva Muskens, Studentlid
Student Liberal Arts and Sciences - UU

Het panel werd ondersteund door Titia Busing, gecertificeerd secretaris

Alle panelleden hebben een verklaring van onafhankelijkheid en onpartijdigheid ingevuld, ondertekend en deze zijn ingeleverd bij NVAO.

Bijlage 3: bezoekprogramma

13 mei 2025

Tijd	Programmaonderdeel
9.00-9.15 uur	Welkom en tijd voor het panel Korte presentatie (euritmievoorstelling)
9.15-10.15 uur	Gesprek met het management
10.15-10.30 uur	Tijd voor panel
10.30-11.30 uur	Standaard 1 Beoogde leerresultaten
11.30-11.45 uur	Tijd voor panel
11.45-12.45 uur	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving
12.45-13.45 uur	Lunchpauze
13.45-14.30 uur	Standaard 3 Toetsing
14.30-14.45 uur	Tijd voor panel
14.45-15.45 uur	Standaard 4 Gerealiseerde leerresultaten
15.45-16.00 uur	Tijd voor het panel
16.00-17.00 uur	Gesprek met studenten (inclusief korte dansvoorstelling 1ste jaar)
17.00-18.15 uur	Tijd voor het panel
18.15-18.45 uur	Terugkoppeling en napraten

Bijlage 4: aanbevelingen vorige visitatie

Neem over uit de ZER van de opleiding: paragraaf over aanbevelingen en opvolging van vorig visitatie

Overwegingen vanuit visitatie 2019 Standaard 1 Beoogde leerresultaten	
<i>Overwegingen</i>	<i>Ondernomen actie tot nu toe</i>
Probeer je nog explicieter te gaan verhouden tot het KVDO kader.	De afgelopen jaren is verder nagedacht over de betekenis en plek van de KVDO competenties in het curriculum. De opleiding is sinds 2022 betrokken geweest bij de ontwikkeling van de nieuwe leeruitkomsten van de KVDO en heeft daar in 2024 een concrete eigen invulling aan gegeven in de leeruitkomsten en 'body of knowledge'. Dit is de basis voor de curriculumvernieuwing die in 2024 is gestart en die in september 2026 zal worden doorgevoerd.
Probeer je nog explicieter te verhouden tot de missie en visie van de opleiding en vergroot de zichtbaarheid van de opleiding binnen en buiten Vrijescholen.	De eigen missie en visie is in 2020 opnieuw geformuleerd. Binnen die nieuwe visie is expliciet aandacht voor andere dansvormen. Door nieuwe samenwerkingen wordt de opleiding zichtbaarder binnen en buiten de Vrijescholen (Dedae, publicaties dansmagazines, projectweek met Codarts).
Bezie de mogelijke inzet van studenten op de arbeidsmarkt in een nog breder perspectief. Er is bijvoorbeeld ook behoefte om mensen te helpen bij zinvol bewegen.	Dit is ingevuld met de mogelijkheid om ook voor een agogische deel te kiezen bij het afstuderen. Binnen de minor en de vrije ruimte kunnen studenten hier zelf ook invulling aan geven.

Overwegingen vanuit visitatie 2019 Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	
<i>Overwegingen</i>	<i>Ondernomen actie tot nu toe</i>
Zorg voor een goede opvolging voor de veelal oudere docenten, zodat hun kennis en passie behouden blijft en overgebracht wordt op de nieuwe generatie docenten.	De vernieuwing van het docententeam heeft plaatsgevonden. De nieuwe docenten brengen veel ervaring mee. Maar wellicht nog belangrijker; ze staan vrijer tegenover de euritmie, hebben veel belangstelling voor nieuwe ontwikkelingen binnen hun vakgebied en – mede op grond daarvan – vernieuwingen van het curriculum.
Verbreed de horizon van de opleiding door samenwerking met andere opleidingen en een verrijkt perspectief op mogelijk andere arbeidsmarktperspectieven;	We zijn in 2024 begonnen met uitwisseling van onze studenten die bij Codarts andere moderne danslessen hebben gevolgd.
De commissie adviseert de onderzoekslijn verder te ontwikkelen door te focussen op het versterken van reflectie, meer moderne (wetenschappelijke) literatuur te gebruiken en meer contact te zoeken met het lectoraat. De commissie adviseert ook de docenten het onderzoek meer te laten voorleven en hen meer te betrekken en te laten anticiperen.	De versterking op reflectie is o.a. opgepakt en ingebed in de werkwijze dat studenten nu 2 keer per jaar een kritische zelfreflectie schrijven aan de hand van vaste criteria en tevens aangeven waar voor hen de prioriteiten in het volgende semester liggen. In 2023 is er een nieuwe collega aangenomen met de expliciete opdracht de onderzoeksleerlijn te vernieuwen en aansluiting te zoeken bij het kenniscentrum. Dit heeft zich vertaald in hernieuwde modules, maar vraagt nog steeds verdere aandacht.
Denk goed na te over de gewenste instroom van studenten. (Het verlenen van	De afgelopen jaren is hier vaker naar gekeken. Binnen de beschikbare tijd die deeltijdstudenten hebben voor deze

vrijstellingen voor de helft van het aantal studiepunten voor een kunstvakopleiding wordt als niet ideaal gezien).	opleiding - naast hun werk - is er tot nu toe toch voor gekozen om deze lijn voort te zetten, alhoewel inderdaad niet ideaal. Het verzwaren van het studieprogramma zou namelijk betekenen dat minder studenten zich aanmelden en daardoor het voortbestaan van de opleiding in gevaar komt. De ervaring heeft inmiddels geleerd dat diverse deeltijdstudenten al gedurende hun studie in hun beroepsleven de pedagogische Euritmie een zinvolle plek kunnen geven. Van de 18 studenten die op dit moment in deeltijd studeren op de opleiding geeft 50% al zelfstandig les als euritmieleeraar op diverse scholen. Daardoor wordt de kustzinnige- en pedagogische ontwikkeling van de student juist door het persoonlijke beroepsleven enorm versterkt. Daarom achten we het wel haalbaar om met het nieuwe curriculum 2026-2027, dat is gebaseerd op het werken met leeruitkomsten, dit percentage terug te brengen.
--	--

Overwegingen vanuit visitatie 2019 Standaard 3 Toetsing	
Overwegingen	Ondernomen actie tot nu toe
De commissie adviseert om ruimte te creëren om de beoordeling niet alleen mondeling, maar ook schriftelijk met inhoudsvolle feedback nader toe te lichten.	Hiervan wordt voorsnog afgezien omdat de formatieve feedback bij een kunstvakopleiding een veelvoud is van een niet-kunstvakopleiding en het volgens de opleiding te rechtvaardigen valt dat in dat geval alleen bij summatieve toetsing voor een meer formele benadering gekozen mag worden. Daarbij moet worden bedacht dat naast de inhoudsvolle feedback gedurende en na afloop van lessen er ook 2x per jaar een feedback moment is waarin de student schriftelijk aangeeft waarin deze in zijn of haar ontwikkeling staat. Dit wordt vervolgens besproken in het voltallige docententeam en het resultaat daarvan wordt in een mondelinge bespreking teruggegeven aan de student. De praktijk leert dat veel studenten – en dan met name in de deeltijd – zeer goed in staat zijn zelf hun ontwikkelingsproces te beoordelen en vervolgdienstellingen te formuleren.
Voor een sterkere relatie met de persoonlijke ontwikkeling van studenten adviseert de commissie om bij de beoordeling van het afstudeeronderzoek ook een categorie “goed” toe te voegen.	Hier is geen invulling aan gegeven. Er worden veel elementen beoordeeld met een Onvoldoende/Voldoende en waar de examinatoren dat zinvol achten wordt er nog een schriftelijke toelichting bij gegeven.
De commissie adviseert om met collega kunstvakopleidingen de betrouwbaarheid van de beoordelingen te stabiliseren.	Dit gebeurt tijdens de peerreviews. Dit blijft echter altijd om aandacht vragen, zeker nu alle opleidingen met leeruitkomsten gaan werken.

Overwegingen vanuit visitatie 2019 Standaard 4 Gerealiseerde leerrendementen	
Overwegingen	Ondernomen actie tot nu toe
De commissie adviseert te onderzoeken of een andere vorm dan een afstudeeronderzoek (bijvoorbeeld een beroepsproduct) wellicht passender is.	Het onderzoek hiernaar wordt niet verwerkt in het huidige curriculum, maar wordt opgepakt ten behoeve van het nieuwe curriculum.
De commissie adviseert om in samenspraak met het lectoraat een passende structuur	Dit is tot op heden nog niet concreet gebeurd. Het is een belangrijk aandachtspunt bij de huidige curriculumvernieuwing,

voor een eindschrijving voor de opleiding Docent Dans/Euritmie te ontwikkelen, inclusief een legitimering van de te gebruiken methoden.	waarbij wordt onderzocht of de opleiding kan aansluiten bij de faculteitsbrede leerlijn onderzoek. Daar is ook een van de lectoren actief bij betrokken.
Versterk het vermogen van studenten tot kritische beschouwing op eigen werk of literatuurgebruik bij hun afstudeeronderzoek.	Dit is opgepakt door met name in de eerste 2 studiejaar een vakles SLB aan het curriculum toe te voegen waarin dit wordt geoefend, ook aan de hand van professionele zelfreflectie modellen. Daarnaast zijn de formulieren voor de zelfreflectie aangepast en gerelateerd aan de KVDO competenties. Ten aanzien van het afstudeeronderzoek moet dit nog verder worden versterkt.

Bijlage 5: bestudeerde documenten

- Zelfevaluatie
- Visie Faculteit Educatie
- Instellingsplan hogeschool Leiden
- Belofte van Hogeschool Leiden
- Faculteitsplan faculteit Educatie
- Visie faculteit Visie
- Onderwijs- en examenregeling 2024 – 2025
- Missie en visie ODDE
- Curriculumoverzicht
- Modulebeschrijvingen
- Verslagen werkveldcommissie
- Verslagen opleidingscommissie
- Voorlopig ODDE Curriculumontwerp 25-26 t.b.v. presentatie
- Rapportage interne audit ODDE
- Faculteitsplan Educatie 2023/24
- Jaarverslag Educatie 23-24
- KVDO leeruitkomsten 2024 (met ODDE toevoegingen)
- KVDO Opleidingsprofiel 2024
- KVDO Opleidingsprofiel 2018
- Kwaliteitscriteria HSL versie
- Vertaling KVDO competenties-opleiding
- ODDE Curriculumontwerp 26-27
- PDCA-Cyclus toetsing - opleiding ODDE - 2025
- Reader Antroposofie - Menskunde - Kunstbeschouwing; versie 13.01.2025
- Samenhang jaarkwaliteiten-modulen-competenties
- Studentenaantallen ODDE 2016-2026
- Examinatorenlijst ODDE 24-25
- Jaarverslag Examencommissie Educatie 2023 - 2024
- Rapport examencommissie steekproef ODDE
- Beleid Studeren met een ondersteuningsvraag 2025-2030
- Eindwerkstukken van 15 studenten (4 deeltijd en 11 voltijd)

